

גדול וגבור – הספד למר"ן הראשל"צ מרדכי אליהו זי"ע.

דור בנינו, בארץ הצפיה והתחיה; בתוך לבו הרחב של רבי שמואל היתה חיה תמיד ההכרה הברורה כי אנחנו כלנו חייבים לעבוד בעד שני זרמי החיים הרוחניים שלנו גם יחד, ומתוך הכרה זו היה ממשיך את העבודה החיה הקדושה הזאת לאחד ולשלב את שני הזרמים ולמזגם יחד מתוך גבורה פנימית ומתוד ידעיה סודית כזאת אשר חוננו בה יראי ה' האמתיים אשר עליהם נאמר: "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם".¹

2. בראשית א', כ"ז: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ

3. אמר ר' אלעזר תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך", אל תקרי בניך אלא בוניך. יש טועים שחושבים, שהשלום העולמי לא ייבנה כי אם על ידי צביון אחד בדעות ותכונות, ואם כן כשרואים תלמידי חכמים חוקרים בחכמה ודעת תורה, ועל ידי המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, **כי השלום האמתי אי אפשר שיבוא לעולם כי-אם דוקא על ידי הערך של רבוי השלום.** הרבוי של השלום הוא, **שיתראו כל הצדדים וכל השיטות, ויתבררו איך כולם יש להם מקום,** כל אחד לפי ערכו, מקומו וענינו. ואדברא גם הענינים הנראים כמיותרים או כסותרים, יראו כשמתגלה אמת החכמה לכל צדדיה, שרק על ידי קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדעות הנראות שונות, וכל המקצעות החלוקים, דוקא על ידם יראה אור האמת והצדק, ודעת ד' יראתו ואהבתו, ואור תורת אמת. על-כן תלמידי חכמים מרבים שלום, כי במה שהם מרחיבים ומבארים ומילדים דברי חכמה חדשים, בפנים מפנים שונים, שיש בהם רבוי וחילוק ענינים, בזה הם מרבים שלום... ורב שלום בניך, לא אמר גדול שלום בניך, שהיה מורה על ציור גוף אחד גדול, שאז היו הדברים מתאימים לאותו הרעיון המדומה, שהשלום הוא צריך דוקא לדברים אחדים ושיווי רעיונות, שזה באמת מגרע כח החכמה והרחבת הדעת, כי אור הדעת צריך לצאת לכל צדדיו, לכל הפנים של אורה שיש בו, אבל הרבוי הוא רב שלום בניך, אל תקרי בניך, אלא בוניך, כי הבנין יבנה מחלקים שונים, והאמת של אור העולם תבנה מצדדים שונים ומשיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מדרכי עבודה והדרכה וחנוך שונים, שכל אחד תופס מקומו וערכו. ואין לאבד כל כשרון ושלמות כי אם להרחיבו ולמצוא לו מקום.^{2 3}

4. חז"ל מגנים את קורה על כך שחלק על משה, ורואים במחלוקת דבר שלילי שיש להתרחק ממנו.

אולם, אנו רואים שחז"ל התייחסו למחלוקות בצורה חיובית. ראשית, כל התורה שבעל פה מלאה במחלוקות, על כל צעד ושעל. על בית שמאי ובית הלל אמרו למשל:אלו ואלו דברי

1. בתוך השדרה הרוחנית שלנו, בתוך השדרה של גדולי התורה וגאוניה, ישנם שני סוגים של גדולים: **גדולים סתמיים**, בלי כל שם לוויי **וגדולים גבורים**. ואולם אנחנו, אשר דלדוליה של הגלות הארוכה והממושכה לקחו ושללו מאתנו את הטעם הטוב של הדר הגבורה, אנחנו הננו מסוגלים יותר להבין את הערכתם של הגדולים הסתמיים, או לכל היותר את ערכם של אלה הגדולים אשר צד הגבורה שלהם איננו כלום ואיננו ניכר בעליל, אבל קשה לנו להבין כראוי את ערך גדולתם של הגדולים הגבורים; אנחנו, ספוגי הגלות, כיון שאנו באים להסביר את ערכם של הגדולים הנאזרים גם בגבורה, את אלה הגדולים "אנשי החיל" שכל היותם והנהגתם מלאה גבורה גלויה, את אלה הגדולים שיש בהם גם בהתגלות מתוכן החיים והגודל הקדמוני של הזמן אשר "גאותם של ישראל" עוד לא נטלה מהם "ונתנה לאומות העולם" הרי אנו מתלבטים מאד בדרך הערכתם של הגדולים האלה מתוך הסברה טבעית תמימה. **הגדול** יכול להיות גדול בתורה, בעל בעמיו, נכבד בעדתו וגם גדול בדורו גם אם לא בא למדתה של הגבורה. **בלבו של הגדול הסתמי אין זרמים שונים שולטים**; הוא איננו מוצא את עצמו כי אם במצבו של מלך על כסאו או לכל היותר של מלך במדינה, אבל לא במצבו של מלך במלחמה. המצב האחרון, זהו כבר מצבו של **גבור**, והגבור הרוחני זהו איש הלב, ו"הלב בנפש", **"כ"מלך במלחמה"** (ספר יצירה) **. כשנפשו של אדם מוצאת לה ספוק בתפיסתה של החיים הרוחניים, בשורה אחת מיוחדת ומאוחדת, בצורה שיש בה אמנם עושר גדול והון רב והיא כוללת ומקפת אמנם הרבה פרטים וסעיפים, מכל מקום מאחר שכל הפרטים והסעיפים הללו הם הולכים על כונה אחת ורוח אחד, אפילו אם יגיע האדם בצורה זו למדה של גדלות וגאוניות איננו צריך לקרוא לעזרה את תוכן הגבורה בעבודת חיי הרוח שלו ואיננו צריך להצטיין בתור גבור בעבודתו מאחר שהיא מרוכזה בתוך סוג אחד, וצורה אחת ותכונה אחת להם. ואולם במצב נפש, כששני סוגים שונים של תפיסת חיים מוצאים להם מקום בלבו של אדם, שני סוגים שסבות שונות גרמו להם להיות מרוחקים זה מזה אז על האדם להתאזר בגבורה כדי לכבוש את כח האיתנים הזה עד כדי לאחד את הזרמים השונים האלה שיהיו שניהם הולכים למקום אחד ושיתארגנו יפה יפה בלב אחד ושניהם בבת אחת יתמלאו במדה הראויה והמתאימה.**

ומסוג גדולי ישראל אלה היה הגאון רבי שמואל מוהליבר זצ"ל...עשה עלי האיש הגדול הזה רושם של גדול גבור, של רב פעלים המושל בשני זרמים של חיים ומשקיע ב**כל אחד מהם את כל תשומת לבו, את כל נפשו ואת כל כשרונותיו**. מצד אחד: רב גאון גדול מלא תורה ומעשים טובים, מחמיר על עצמו במילי דחסידותא, גם בדברים כאלה שרבים וגדולים נהגו להקל בהם ומצד השני: נפש רעננה מלאה עוז וחיים וצופה ציפיה עמוקה לתשועתם של ישראל באופן מוחשי בהיר, לגלויות ישראל שישבו, לארץ ישראל שתשתכלל ולהרים וגבעות, לאפיקים ולגיאיות שלה, שיהיו פורחים בכל זיום והדרם ולהוד גבורים ותפארת קדושים שיאירו יחד על

¹ הספד של הראי"ה קוק צצוק"ל על ר' שמואל מוהליבר זצ"ל, מופיע בספר מאמרי הראי"ה עמודים: 127-131.

² בסידור עולת ראיה.

³ כדי להבין את נושא ההדדיות לעומק מומלץ מאוד לקרוא את המאמר: "אחדות המציאות השלמה" של הרצי"ה; מופיע בספר אור לנתיבותי, עמ' רמ"ג-רמ"ח. (שאלת אכילת בשר בע"ה)

גדול וגבור – הספד למר"ן הראשל"צ מרדכי אליהו זי"ע.

אחד משלים את רעהו. שנים שווים אינם יכולים להתאחד ביניהם, שכן אין האחד משלים את חברו, ומה יאחד ביניהם? קורח, שטען לשוויון בין כולם, הוביל למחלוקת, שכן השלום איננו נובע משוויון, אלא מהתאחדות של אנשים שונים ודעות שונות לכלל אחד, והליכה על פי הרוב על מנת להכריע.⁴

אלוקים חיים. חכמים לא גינו אותם על מחלוקתם אלא ראו בכך גילוי אלוקי. הכיצד? יתירה מזאת. פעמים, שאם אין מחלוקת, רואים בכך חכמים בעיה אמר רב כהנא סנהדרין שראו כולן לחובה פוטרין אותו. אם כל חכמי הסנהדרין מסכימים ביניהם שהנאשם חייב – אין להרוג אותו. מדוע? הרי אנו רוצים שתהיה הסכמה, ולא מחלוקות? נעיין מעט בעומקן ובמהותן של מחלוקות חכמים. בירושלמי נאמר: אמר ר' ינאי אילו ניתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל עמידה, מה טעם 'וידבר ה' אל משה', אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני היאך היא ההלכה, אמר לו 'אחרי רבים להטות' רבו המזכין זכו רבו המחייבין חייבו, כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מינין 'ודגל'ו'. וכן הוא אומר 'אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים', ואומר 'מישרים אהבון'. התורה לא ניתנה חתוכה. כלומר, אין הלכה אחת ברורה על פיה יש לנהוג, ועלינו רק לזהותה. תפקיד החכמים איננו לנסות להגיע לאמת האלוקית הנסתרת מאיתנו, אלא **להכריע על פי הרוב**. הכרעה על פי הרוב איננה דרך של "בדיעבד", מתוך שאיננו יודעים את האמת, אלא דרך של "לכתחילה": "כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור". מדוע זה דבר טוב, לדרוש את התורה לכאן ולכאן? האם לא עדיף שתהיה אמת אחת ברורה? המציאות מורכבת מתכונות שונות ודעות שונות. כל טוב מעורב עם רע, ובכל רע יש נקודת טוב. אין דבר בעולם שאיננו מורכב מיסודות שונים ואף הפוכים זה מזה, שבהתרכבם יחד יוצרים דבר אחד שלם. במציאות ישנם באמת מ"ט פנים לכאן ולכאן, ולא ניתן להגדיר אמת אחת, יחידה ומוחלטת, במציאות המורכבת של העולם הזה. השלום האמיתי נבנה מתוך גילוי כל הדעות, כל הפנים והצדדים שיש בכל ענין, וכך הוא מתגלה **בשלמותו** – וזהו **השלום**. אף באדם שעבר עבירה בצורה ודאית – יש נקודות זכות מסוימות, ועל כן לא ייתכן שכל הסנהדרין יראו לחובה. אין בעולם דבר שאיננו מורכב מצדדים שונים, ואחדות הדעות מלמדת במקרה כזה על חוסר בירור הדין לעומק. לסיכום: השלום נבנה דווקא מתוך גילוי הפנים השונות שבכל דבר, שכן הצדדים השונים משלימים לתמונה כללית ומלאה של המציאות המורכבת.

מה הבעיה, אם כן, במחלוקתו של קורח? טענתו של קורח היתה: כי כל העדה כולם קדושים; קורח טען, שהשלום והאחדות יבואו מתוך שוויון בין כולם, ולא מתוך הכרת השונות שבכל דבר. אלא, שדווקא השוויון מוליד מחלוקת. מדוע? אם כולם שווים, הרי שכל אחד הוא עולם שלם בפני עצמו, ולכן לא ניתן לאחד בין האנשים. רק השונות, העובדה שמה שיש בזה אין בזה – היא המאפשרת לאחד בין האנשים על ידי שכל אחד משלים את זולתו. בספר הכוזרי מופיעה שאלה של מלך הכוזרים: אמר הכוזרי: ומדוע לא נתנה התורה כהישרה לכל בני האדם, וכי לא היה זה ראוי יותר לחכמה האלוהית? אמר החבר: וכי לא היה ראוי יותר כי יהיו כל בעלי החיים מדברים? ... מדוע לא נברא העולם כך שכולם מדברים? היכולת להוציא אל הפועל את כל הבחינות והצדדים שבעולם, נובעת מכך שיש מדרגות שונות וסוגים שונים של יצורים, ורק כך יש משמעות לכל יצור, וכולם יחד יוצרים הרמוניה ושלמות. דוגמא נוספת: היכולת של האיש והאשה להתאחד, "והיו לבשר אחד", נובעת מכך שהם שונים, וכל

⁴ ערך הצב"י: אלעד לסרי.